

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

**Ефективна
ЕКОНОМІКА**

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 7, 2015 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 340.131:355.354 (477)

*I. Г. Ханін,
доктор економічних наук, професор кафедри міжнародної економіки,
Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне*

НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

*I. G. Khanin,
Doctor of Economic Science, professor of international economics,
National University of Water Management and Nature Resources Use, Rivne*

AREAS TO ENHANCE MILITARY-TECHNICAL COOPERATION BETWEEN THE EUROPEAN UNION AND UKRAINE

У статті обгрунтовано необхідність активізації військово-технічного співробітництва між Україною та ЄС, а також розширення напрямів такої взаємодії. Акцентовано увагу на доцільності участі України у заходах спільної політики безпеки ЄС, охоплюючи всі її виміри. Визначено перспективні напрями військово-технічного співробітництва України зі спеціалізованими агентствами ЄС (Європейське оборонне агентство, Європейське космічне агентство, Європейське агентство з менеджменту оперативного співробітництва на зовнішніх кордонах тощо). Запропоновано ряд ініціатив щодо активізації взаємодії з ЄС у військово-технічній сфері.

The article justifies the relevance to activate military-technical cooperation between Ukraine and the EU, as well as to expand the areas of such interaction. Particular attention is paid to expediency of Ukrainian participation in the activities of the EU common security policy, covering all its perspectives. The article identifies promising directions of military-technical cooperation of Ukraine with the specialized agencies of the EU (European Defense Agency, European Space Agency, European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the EU, etc.). It proposes a number of initiatives to enhance cooperation with the EU in the military-technical sphere.

Ключові слова: військово-технічне співробітництво, європейська інтеграція, військово-промисловий комплекс, міжнародна безпека.

Keywords: military-technical cooperation, european integration, military-industrial complex, international security.

Постановка проблеми. В Україні задекларовано курс на інтеграцію з ЄС, що виключає розвиток секторального співробітництва. Однією з пріоритетних сфер є військово-технічне співробітництво (ВТС). Це зумовлено тим, що Україна все більше долучається до спільних заходів європейської політики безпеки та оборони, розширюючи участь у європейській структурі, що формують систему безпеки у регіоні. Співробітництво з ЄС та його державами-членами може стати потужним позитивним фактором відновлення і модернізації вітчизняного військово-промислового комплексу (ВПК), підвищення його конкурентоспроможності на світовому ринку озброєнь. До того, взаємодія з ЄС буде сприяти зміцненню потенціалу Збройних Сил України та реформуванню всього оборонного сектору, запровадженню сучасних стандартів безпеки в усіх сферах.

Події на сході вимагають якісно нових відносин з ЄС у сфері безпеки і оборони, тим більше для цього існують всі передумови. З огляду на це важливим науково-практичним завданням є встановлення напрямів активізації ВТС, визначення системних заходів щодо його поглиблення та ефективності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність і необхідність активізації ВТС України і ЄС підтверджується дослідженнями провідних вітчизняних вчених та експертів. К. Кононенко та О. Резнікова наголошують на необхідності об'єднання зусиль навколо вирішення проблем безпеки у Європі. Автори розглядають сучасну архітектуру загальноєвропейської безпеки, включення до якої повністю відповідає національним інтересам України і буде сприяти покращенню позицій країни у світі. До того ж К. Кононенко та О. Резнікова зазначають важливість активізації співробітництва з ЄС у сфері безпеки і оборони [1]. В. Бадрак підкреслює, що ВТС з іноземними державами набуло надзвичайної ваги і розглядає стратегічних партнерів України, серед яких зокрема ЄС та окремі держави-члени. Однак, розглядаючи початок 2000-х рр., автор зазначає, що не дивлячись на велику взаємну зацікавленість і потенціал ВТС, реальні зв'язки з ЄС знаходяться на низькому рівні [2]. У 2014-2015 рр. відбувається «перезавантаження» відносин Україна-ЄС у військовій сфері, однак в цілому проблема зберігається, що вимагає визначення напрямів подальшого розвитку відносин. У дослідженні [3] виокремлено головні проблеми ВТС з іноземними державами (невизначеність оборонної політики, недосконале державне управління, недосконалість законодавчої бази тощо), які і досі зберігають значення у відносинах ЄС. Автори визначають ЄС як одного з головних партнерів України, однак наголошують, що ВТС розвивається вузько і недостатньо активно [3]. Важливість європейського вектору також зростає через згорання співпраці з Росією. Тому є необхідною реалізація цілеспрямованого комплексу заходів щодо зближення з ЄС (відповідні пропозиції містяться у [3]) у військово-технічній сфері. С. Поляков зазначає, що військовий сегмент європейської інтеграції України є важливою частиною співробітництва України і ЄС. Автор наголошує на необхідності активізації військового співробітництва за трьома головними напрямками (розширення військово-політичного діалогу, організація спільних навчальних заходів, підготовка до спільних навчань), а також участі України у заходах ЄС щодо забезпечення безпеки. Як підкреслює С. Поляков, партнерство з ЄС є важливим фактором реформування Збройних Сил України [4]. Однак ми вважаємо, що співробітництво з цією організацією слід розглядати ширше, а саме як ВТС, охоплюючи і оборонну промисловість. В. Бадрак, С. Згурець, В. Лаптіїчук та Л. Поляков зазначають, що ЄС є однією з головних опор безпеки у європейському та сусідніх регіонах. У відносинах України і ЄС питанням безпеки приділяється все більше уваги, зважаючи на спільні інтереси, виклики і загрози, а також значний потенціал ВТС, зокрема щодо вирішення проблем вітчизняного ВПК. Ретроспективний аналіз ВТС між Україною та ЄС доводить можливість його розширення і поглиблення, у тому числі відносно третіх країн. Поміж іншого, у роботі розглядається співробітництво у сфері експортного контролю, розбудови збройних сил, боротьби зі зловживаннями і корупцією. Особливо корисним є використання досвіду ЄС у формуванні системи управління оборонним сектором [5]. В. Білетов, М. Закалад, О. Пивовар та Т. Ворона розглядають ВТС на рівні збройних сил у контексті євроінтеграції, враховуючи розширення взаємодії з НАТО. Автори фокусують увагу на імплементації в Україні міжнародних стандартів, кооперації у розробці та виробництві озброєнь і військової техніки, а також частково реформах ВПК [6]. У той же час така постановка питань активізації ВТС не є повною. О. Пошедін зазначає, що з урахуванням сучасної ситуації співробітництво з ЄС набуває стратегічного значення не тільки з точки зору збереження євроінтеграційного курсу, а і для забезпечення воєнної безпеки. Тому ВТС з цією організацією має вийти на якісно новий рівень, поряд з політичним партнерством і економічною інтеграцією [7]. Незважаючи на велику увагу, питання розширення і поглиблення ВТС між Україною та ЄС досліджені недостатньо повно, особливо враховуючи нові потреби і можливості. Вироблення цілісної політики щодо ВТС у контексті європейської інтеграції вимагає визначення напрямів його активізації та розвитку, нових заходів та ініціатив посилення взаємодії.

Мета дослідження: виокремити головні напрями ВТС між Україною та ЄС, а також запропонувати практичні ініціативи щодо активізації такого співробітництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Військовий конфлікт, що розгорнувся у 2014-2015 рр., показує необхідність переосмислення підходів до забезпечення національної безпеки України. Зокрема це вимагає посилення ВТС з міжнародними організаціями та іноземними державами. Стратегічним партнером у такому співробітництві є ЄС, який відіграє провідну роль у підтримці безпеки в регіоні. Співробітництво з ЄС відкриває Україні нові можливості зокрема щодо: імплементації міжнародних стандартів у сфері безпеки і оборони; використання нових практик управління оборонним сектором; отримання нових технологій; кооперації у сфері НДДКР; підготовки персоналу; залученні інвестицій у ВПК; отримання нових маркетингових каналів. З огляду на це, є необхідним активізація та підвищення ефективності ВТС, що стає невід'ємною частиною загального інтеграційного процесу.

Доцільність ВТС обумовлена і тим, що ЄС має розвинений ВПК, який в останні роки активно перебудовується. Враховуючи, що європейський ВПК представлений промисловими компаніями, які є світовими лідерами (наприклад, концерни «Volvo» і «Saab»), співробітництво з ними може дати нові імпульси і механізми реформування вітчизняного ВПК. Наприклад, це може стосуватись формування нових бізнес-моделей промислових підприємств, а саме поєднання випуску військової і цивільної продукції, а також орієнтації на технології подвійного призначення. До того ж, за умови технологічної модернізації, український ВПК отримає перспективи участі у європейському оборонному замовленні, доведши свою спеціалізацію.

Потрібно зазначити, що ВТС з ЄС потрібно бути максимально широким за напрямками, охоплюючи всі аспекти безпеки і оборони. Крім суто військових питань, таке співробітництво має охопити реформування військової промисловості, кооперації у сфері розробки і виробництва озброєнь і військової техніки, логістики, бойового забезпечення, а також всі сфери управління оборонним сектором. Основою для розбудови відносин з ЄС повинна бути Європейська стратегія безпеки (2003 р.), яка закладає концепцію спільної зовнішньої політики і політики безпеки ЄС, охоплюючи усі сфери і різноманітні загрози, наприклад: тероризм, поширення зброї масового знищення, регіональні конфлікти, фіаско держави, організована злочинність [9; 10].

Участь України у спільній політиці безпеки ЄС включає такі виміри: 1) операції і місії ЄС (Косово, Лівія, Малі, Конго, Сомалі, Нігер, Афганістан, ЦАР, Середземномор'я, Боснія і Герцеговина тощо); 2) долучення до Інструменту стабільності у сфері запобігання конфліктам, урегулювання криз і підтримки миру; Україні доцільно приймати участь у проектах реагування на кризові ситуації (медіа підтримка, тимчасові адміністрації, зміцнення правосуддя, громадянська експертиза тощо); 3) політика санкцій для впливу на цільові країни; 4) миротворчість і посередництво на глобальному рівні; 5) реагування на кризи, у тому числі викликаних антропогенними і природними лихами; це включає політичні, дипломатичні, економічні, фінансові, військові, судові заходи, а також надання допомоги; 6) цивільне антикризове управління, у тому числі цивільні місії (створення поліції, забезпечення верховенства закону, зміцненні цивільної адміністрації та цивільного захисту); 7) заходи щодо роззброєння, нерозповсюдження озброєнь та експортний контроль, зокрема протидія поширенню зброї масового знищення (ядерної, хімічної та біологічної зброї) та її потрапляння до терористичних груп; 8) морська безпека (участь у заходах, що запропоновані Стратегією морської безпеки ЄС); 9) заходи ЄС у сфері протипілотних мін, тим більше, що це стало актуальною проблемою для України. Долучення до відповідних заходів дозволить отримати новий досвід і реформувати національну систему безпеки [11].

Засади ВТС України і ЄС закладає Європейська політика сусідства, яка до того ж відкриває нові можливості співробітництва з державами-партнерами ЄС (Алжир, Вірменія, Азербайджан, Білорусь, Єгипет, Грузія, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Лівія, Молдова, Марокко, Сирія, Туніс).

У ст. 10 Угоди про асоціацію між Україною і ЄС, Євратомом і державами-членами («Попередження конфліктів, антикризове управління та військово-технічне співробітництво») передбачено розширення участі України у заходах ЄС у сфері безпеки, зокрема у цивільних та військових операціях, навчаннях і тренуваннях тощо. Зазначено, що сторони вивчають потенціал ВТС, мають поєднувати зусилля щодо удосконалення військових спроможностей, зокрема питань технічного характеру [10]. Також Угода передбачає співробітництво у сфері нерозповсюдження зброї масового знищення, роззброєння, контролю над озброєннями, експортного контролю, боротьба з незаконною торгівлею зброєю, боротьби з тероризмом [10]. Тобто Україна і ЄС, враховуючи широкий спектр спільних інтересів у сфері безпеки, заклали правову основу для широкого і поглибленого ВТС.

У Порядку денному асоціації між Україною та ЄС зазначається необхідність встановлення переліку пріоритетів для спільної секторальної роботи. Одним з таких пріоритетів, на нашу думку, має бути ВТС та приєднання до заходів спільної політики безпеки ЄС. ВТС у цьому контексті повинно сприяти загальній економічній інтеграції, посиленню конвергенції у інституційних і технологічних сферах, удосконаленню системи органів влади [10]. Також потрібно враховувати можливості для співробітництва у промисловій політиці, у сфері науки, технологій та інновацій, а також космосу. Все це має сприяти відновленню, технологічній модернізації і структурній перебудові військової промисловості України.

Окрім Угоди про асоціацію на рівні Мінекономрозвитку діють міжвідомчі комісії у сфері оборони та ВТС (українсько-італійська, українсько-угорська, українсько-чеська, українсько-польська українсько-німецька). Також підписано двосторонні угоди про ВТС з: Францією, Польщею, Німеччиною, Словаччиною, Хорватією, Угорщиною, Чехією, Болгарією та Італією. Все це створює додаткові організаційні можливості активізації ВТС. У цьому контексті спільні комісії доцільно створити і з іншими державами-членами, тому що двостороння взаємодія є базовою для розгортання поглибленого співробітництва.

Наведемо перспективні напрями ВТС з агентствами ЄС, враховуючи сумісність пріоритетів і потенційні вигоди сторін:

1. Європейське оборонне агентство (EDA): включення України у систему європейського ВТС в цілому; запозичення практик управління оборонним сектором і організації фінансових потоків; розробка нових видів озброєння, обладнання і військової техніки на дво- і багатосторонній основі; утилізація надлишкової зброї тощо;

2. Європейське космічне агентство (ESA), Європейський супутниковий центр (EUSC): реалізація спільних космічних проектів, зокрема у сфері дистанційного зондування Землі та зв'язку; участь України у проєкті EGNOS та Рамковій програмі HORIZON-2020 (космічних проєктах); спільна розробка космічної техніки та технологій навігації;

3. Агентство ЄС з менеджменту оперативного співробітництва на зовнішніх кордонах (FRONTEX): постійна спільна діяльність у сфері охорони кордонів, боротьби з контрабандою та нелегальною міграцією; створення нових систем моніторингу та управління інформацією; окремим напрямом має стати підготовка фахівців та зміцнення потенціалу прикордонних військ;

4. Європейське агентство з питань авіаційної безпеки (EASA): розробка нових систем та технологій подвійного використання у сфері авіаційної безпеки; запровадження в Україні європейських стандартів авіаційної безпеки, зокрема у військовій сфері;

5. Європейське агентство з питань мережевої та інформаційної безпеки (ENISA): запровадження в Україні європейських стандартів інформаційної безпеки, зокрема у військових відомствах і збройних силах; реалізація спільних проєктів у сфері криптографії та інших засобів забезпечення інформаційної безпеки; включення України у інформаційний простір ЄС та створення відповідної інфраструктури;

6. Європейське хімічне агентство (ECHA): запровадження стандартів безпеки у хімічній промисловості; розробка нових матеріалів і речовин; підготовка фахівців; проведення випробувань та експериментів; будівництво інфраструктури цивільної безпеки;

7. Інститут з питань дослідження безпеки Європейського Союзу (ISS): спільні дослідження у сфері безпеки; побудова нової культури безпеки в Україні; участь українських експертів у заходах, що проводить Інститут.

Враховуючи розширення напрямів ВТС є необхідною подальша формалізація відносин, запровадження нових механізмів фінансування та збільшення рівня адаптації національного законодавства до норм законодавства ЄС.

Ефективним інструментом ВТС можуть стати спільні програми і проєкти. І це стосується не тільки суто військових питань. Наприклад, в 2014 р. у ЄС була розпочата реалізація програм Hercule-III (боротьба з шахрайством, корупцією, контрабандою та іншою незаконною діяльністю) та Pericles-2020 (програма підготовки персоналу різноманітних установ щодо боротьби з шахрайством). Взятися за основу ці програми, доцільно би було поглибити співпрацю у відповідних сферах (тим більше програма Pericles-2020 передбачає участь держав-партнерів) [8].

Вивчення досвіду ВТС з ЄС на протязі останніх років дозволяє говорити про потребу розширення його цілей, зокрема щодо ВПК та оснащення збройних сил. Потрібно перейти від політичних, правових і консультативних заходів до спільної практичної діяльності, тим більше, що цього вимагає ситуація. За останні два роки взаємодія суттєво активізувалась. Для того, щоб поточна динаміка зберігалась потрібно створити цілісну систему ВТС, розробити стратегію і спеціальні інструменти. Підтримка ВТС вимагає постійного моніторингу, зокрема оцінки результативності спільних заходів.

У відносинах з ЄС доцільно запропонувати нові ініціативи у військово-технічній сфері, які би представляли взаємний інтерес. Це стосується як ЄС в цілому, так і окремих держав-членів, зокрема постсоціалістичних, з якими Україна має схожі структури оборонного сектору (вони будуть пріоритетними партнерами на початкових етапах). Серед таких ініціатив хотілося б запропонувати створення:

– спільного центру ВТС у межах Європейської політики сусідства;

– єдиної системи експортного контролю, охоплюючи країни, що мають угоди про асоціацію з ЄС;

– науково-технологічного центру, який би координував спільні проєкти у сфері розробки нових військових технологій і технологій подвійного використання;

– спільної інфраструктури проєктування, сертифікації, випробування військової техніки і озброєнь, а також навчання фахівців під егідою ЄС і НАТО.

До сфери ВТС доцільно залучати науково-дослідні установи і університети (щодо проведення НДДКР та підготовки фахівців). Особливо важливим є започаткування військово-промислової кооперації у сфері виробництва озброєнь, військової техніки та амуніції. Це має забезпечувати затребуваність вітчизняного ВПК і включення його у майбутньому у систему європейського оборонного замовлення.

Висновки. ВТС повинно стати складовою загального процесу європейської інтеграції України. З огляду на це Україна має долучитися до заходів спільної зовнішньої політики та політики безпеки ЄС, запровадити нові напрями ВТС у межах Європейської політики сусідства, а також у взаємодії з агентствами ЄС (EDA, ESA, FRONTEX, EASA, ENISA, ECHA та ISS). Доцільно висунути нові ініціативи створення: спільного центру ВТС, єдиної системи експортного контролю, науково-технологічного центру, спільної інфраструктури проектування, сертифікації, випробування військової техніки і озброєнь, а також навчання фахівців. У перспективних роботах передбачається запропонувати нові організаційні структури для поглиблення ВТС.

Література.

1. Кононенко К. Сучасна архітектура загальноєвропейської безпеки: тенденції, виклики та перспективи: аналітична записка / К. Кононенко, О. Резнікова; Національний інститут стратегічних досліджень при Президенті України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/360/>.
2. Бадрак В. Стратегічні партнери України у військово-технічному співробітництві / В. Бадрак; Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/cacds/resu/1020a.html>.
3. Бегма В.М. Військово-технічне співробітництво в умовах глобалізації: український вимір: зб. мат-лів «круглого столу» / В. М. Бегма; за заг. ред. О. В. Литвиненка. – К.: НІСД, 2011. – 80 с.
4. Поляков С.Ю. Військове співробітництво України і Європейського Союзу як фактор зміцнення законності і правопорядку в Збройних Силах України // Форум права. – 2013. – №1. – С. 788-792.
5. Потенціали співробітництва України з ЄС у сфері безпеки / В. Бадрак, С. Згурець, В. Лаптічук, Л. Поляков; Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння для фонду Конрада Аденауера [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.kas.de/wf/doc/kas_34635-1522-13-30.pdf?130606101729
6. Білетов В.І. Стратегія військово-технічного співробітництва Збройних Сил України в умовах їх євроінтеграції та переходу на євростандарти / В.І. Білетов, М.А. Закалад, О.П. Пивовар, Т.О. Ворона // Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Націон-го універ-у оборони України ім. І. Черняхівського. – 2014. – №3(52). – С. 122-126.
7. Пошєдін О.І. Воєнна безпека України в контексті співробітництва з Європейським Союзом / О.І. Пошєдін // Вісник НАДУ. – 2014. – №3. – С. 53-59.
8. European Commission [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://ec.europa.eu>.
9. European External Action Service [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.eeas.europa.eu>.
10. Урядовий портал: єдиний веб-портал органів виконавчої влади України [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>.

References.

1. Kononenko K., Reznikova O., "Suchasna arkhitektura zahalnoievropeiskoi bezpeky: tendentsii, vyklyky ta perspektyvy" [Modern architecture of European security: trends, challenges and prospects] // [Online], available at: <http://www.niss.gov.ua/articles/360/>.
2. Badrak V. "Stratehichni partnery Ukrainy u viiskovo-tekhnichnomu spivrobitnytstvu", [Strategic partners of Ukraine in the military-technical cooperation] // [Online], available at: <http://old.niss.gov.ua/cacds/resu/1020a.html>.
3. Begma V.M., (2011), "Viiskovo-tekhniche spivrobitnytstvo v umovakh hlobalizatsii: ukraïnskyi vymir", [Military-technical cooperation in the context of globalization: Ukrainian dimension], Kyiv, NISD, 80 p.
4. Poliakov S.I., (2013), "Viiskove spivrobitnytstvo Ukrainy i Yevropeiskoho Soiuzu yak faktor zmitsnennia zakonnosti i pravoporiadku v Zbroinykh Sylakh Ukrainy", [The military cooperation between Ukraine and the European Union as a factor in strengthening law and order in the Armed Forces of Ukraine], *Forum prava*, vol. 1, pp. 788-792.
5. Badrak V., Zghurets S., Laptiichuk V., Poliakov L., "Potentsialy spivrobitnytstva Ukrainy z YeS u sferi bezpeky", [The potentials of cooperation between Ukraine and the EU in security] // [Online], available at: http://www.kas.de/wf/doc/kas_34635-1522-13-30.pdf?130606101729.
6. Biletov V.I., Zakalad M.A., Pyvovar O.P., Vorona T.O., (2014), "Stratehiia viiskovo-tekhnichnoho spivrobitnytstva Zbroinykh Syl Ukrainy v umovakh yikh yevrointehratsii ta perekhodu na yevrostandarty", [The strategy of military-technical cooperation of the Armed Forces of Ukraine in terms of european integration and the transition to european standards], *Zbirnyk naukovykh prats Tsentru voïenno-stratehichnykh doslidzhen Natsion-ho univer-u obrony Ukrainy im. I. Cherniakhovskoho*, vol. 3 (52), pp. 122-126.
7. Poshedin O.I., (2014), "Voïenna bezpeka Ukrainy v konteksti spivrobitnytstva z Yevropeiskym Soiuzom", [Military security of Ukraine in the context of cooperation with the European Union], *Visnik NADU*, vol. 3, pp. 53-59.
8. European Commission // [Online], available at: <http://ec.europa.eu>.
9. European External Action Service // [Online], available at: <http://www.eeas.europa.eu>.
10. Uriadovi portal: yedynyi veb-portal orhani vikonavchoi vlady Ukrainy, [Government portal] // [Online], available at: <http://www.kmu.gov.ua>.

Стаття надійшла до редакції 10.07.2015 р.

ТОВ "ДКС Центр"